ISSN 2311-259X

https://doi.org/10.28925/2311-259x.2026.3.12
УДК 821.161.2-3.09

Лідія Кавун
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
вул. Університетська, 22, Черкаси, 18031, Україна
https://orcid.org/0000-0002-2782-7521
kavun_li@ukr.net

«Я ОБРАВ ЛІТЕРАТУРУ СВОЇМ ФАХОМ…» Рецензія на монографію: Бернадська, Н. (2025). Романістика Василя Слапчука: виклики інтерпретації (серія «Монограф»). Академія.

Ще у 2006 році Видавничий центр «Академія» започаткував цікаву та оригінальну серію, проголосивши її девізом «сміливе, комплексне, контроверсійне осмислення проблем, актуальних для інтелектуального дискурсу», зокрема літературознавчого. Ця серія нещодавно поповнилася новою монографією авторства Ніни Бернадської, яка звернулася (уперше!) до системного наукового осмислення романістики В. Слапчука, відомого не лише прозовими творами, а й поетичними, літературно-критичними, перекладними, дитячими. Об'єкт вивчення та його вибір не тільки органічні для дослідниці, яка займається упродовж десятиліть теорією роману, але й практичні — зі слів самої Ніни Бернадської знаю, що її перше знайомство із прозою цього непересічного майстра слова почалося із твору «Дикі квіти», який своєю «молодіжною» проблематикою зацікавив студентську аудиторію. Отож маємо ґрунтовну працю і про знаного українського прозаїка, і про жанрові пошуки сучасної романістики в його особі.

На перший погляд, структура монографії проста: це фаховий розгляд дев'яти романів В. Слапчука у хронологічній послідовності їх публікації: «Сліпий дощ» (2003), «Дикі квіти» (2004), «Осінь за щокою» (2006), «Книга забуття» (2013), «Та сама курява дороги» (2015), «Поміж світів і сяяння світил» (2016), «Кохання, Дао і марципани» (2018), «РОМАН &РОМАН» (2019), «Потоптана трава небес» (2021). Проте саме така побудова книги допомагає вирішити кілька дослідницьких завдань: по-перше, простежити шлях письменника від твору до твору в аспекті як єдності / розбіжності / поглиблення тематики й проблематики романів, особливостей їх художнього світу; по-друге, окреслити риси індивідуального стилю В. Слапчука-прозаїка. Як підкреслює сама авторка, завдання це складне, оскільки письменник «…веде захопливу інтелектуально-літературну гру з читачем, його романи підсвічені підтекстами, масками оповідача та героїв, сильним інтертекстуальним тлом, жанровим експериментом» (Бернадська, 2025, с. 9), що зумовлює множинність їх інтерпретації. Тож чи вдалося Н.Бернадській розгадати авторський задум кожного твору?

Запитання не риторичне, адже кожний розділ монографії — це ґрунтовна і фахова розмова про конкретний роман. Якщо у Вступі авторка ретельно проаналізувала наукову чи критичну рецепцію усіх прозових творів В.Слапчука, то надалі вона звертається до думок і висновків своїх попередників з метою або подискувати з ними, або доповнити. Правда, тут варто зауважити, що не всі романи письменника потрапили в орбіту фахового осмислення: книга «Потоптана трава небес» узагалі обділена увагою критики, і причину цього Н. Бернадська убачає в завмиранні культурного життя, викликаного короновірусною хворобою, жодної рецензії немає на гумористичний роман «Кохання, Дао і марципани», який, на погляд дослідниці, несправедливо проігнорований критикою хоча б тому, що твори комічні, ще й майстерно-дотепно написані, — рідкість у сучасному літературному процесі. Тож саме перу літературознавиці належить першість в оцінці цих, без сумніву, оригінальних романів.

Інтерпретуючи прозові твори В. Слапчука, авторка щоразу обирає такий кут аналізу, який визначає тематично-проблемний зріз роману. Скажімо, для книг «Сліпий дощ» — це авторська візія образу відьми, «Дикі квіти» — оповідна стратегія, коли кожен із нараторів пропонує свою версію одних і тих самих подій, «Осінь за щокою» — примхлива гра з читачем, «Книга забуття» як бібліотерапія, «РОМАН&РОМАН» — інтелектуальний лабіринт. Відповідно у романі «Та сама курява дороги» дослідницька оптика зосереджується на екзистенційній проблематиці пошуку людиною істини та самої себе, яка втілюється у химерному сюжеті, коли реальні факти поєднуються із притчами, цитатами, умовними епізодами. Цей твір оригінальний і тому, що в ньому прописані епізоди наступного роману В. Слапчука «Поміж світів і сяяння світил»:

© Л. Кавун, 2026

Ліцензовано за CC BY 4.0

ISSN 2311-259X

це згадки про Немо-Марка Затоку, його подальшу долю після смерті коханої дружини. Власне, тут читач знайомиться із епілогом книги, яку ще не опубліковано. Таку дивну сув'язь текстів використовує прозаїк, інтригуючи й епатуючи читача. Водночас у «Поміж світів і сяяння світил» автор хоч і не ігнорує жанрову матрицю любовного роману, проте зосереджується на мінливості та передбачуваності / непередбачуваності стосунків чоловіка та жінки. Власне ця проблематика переходить і в роман «Кохання, Дао і марципани», але з домінуванням блазнювання, усіх регістрів комізму, фантазмів. І, нарешті, в романі «Потоптана трава небес» авторка монографії справедливо вбачає повернення до молодіжної тематики, але в новому обрамленні — екзистенційному.

Кожна із головних ознак творів підкреслюється у продуманій назві розділу, яка орієнтує читача на адекватне сприйняття літературознавчого тексту, наприклад: «"Осінь за щокою" — роман, який «можна читати з будь-якої сторінки», «"Поміж світів і сяяння світил" — «когнітивна пастка» любовної історії». У згаданих назвах авторка використовує у лапках думки інших дослідників і таким чином солідаризується з ними, їхніми висновками (С.Дзюбою, М.Моклицею). Загалом варто зазначити, що Н. Бернадська здійснила і серйозну бібліографічну роботу, максимально зібравши публікації — як літературно-критичні, так і наукові, присвячені характеристиці прози В.Слапчука, а також взяла інтерв'ю в автора, поставивши йому запитання, які її цікавили в процесі написання книги (В. Слапчук «Коли я пишу свої твори…». Золота пектораль. 2023. №3–4. С.2–5), наприклад: Яким був шлях від поезії до прози? Як виник задум першого роману «Сліпий дощ»? Що його мотивувало? Чи не хвилює письменника те, що елітарність його романів зменшує коло їхніх поціновувачів? Що є джерелом сюжетів романів: життєві враження? враження від прочитаного? почутого? Вигадка?

Безперечно, такий діалог сприяв тому, що авторка монографії дуже ретельно проаналізувала романи прозаїка, справді намагаючись осягнути його творчі задуми, оригінальність письма. Адже В.Слапчук, як він сам визнав, є «… не вродженим письменником, а навченим», і цим визначається одна із ознак його стилю — інтертекстуальність, помножена на гру із читачем. Скажімо, показовим є приклад, коли до роману «Кохання, Дао і марципани» автор підібрав кілька епіграфів: із «Астролябії» Курта фон Ревеня, слова Антона Кульчицького («І кохання, і саме життя проминають, як цвіт картоплі…»), із «Замальовок з натури і пам'яті» Трохима Книша, з «Дао Вінні Пуха» Бенджамена Хоффа. А виявляється, що всі імена, крім останнього, вигадані, але показово, що серед них є «гастрономічні» прізвища, і це посилює комізм твору, як і численні густативи в ньому, майстерно обіграні прозаїком з метою «підпорядкувати змалювання матеріально-тілесного начала буття» для з'ясування проблематики високого і низького, реалій та позахмарних ілюзій у житті людини (Бернадська, 2025, с. 84).

Н. Бернадська, ідучи слідами В. Слапчука, який використовує усі різновиди інтертекстуальності у своїх творах, кожен із розділів монографії оздоблює такою формою інтертексту, як епіграф. Це, як правило, цитати із численних інтерв'ю письменника: вони дотепні, інколи іронічні, інколи серйозні, як, скажімо, «Природа творчості така, що твір містить у собі значно більше сенсів. Ніж автор свідомо вкладав у нього» (Бернадська, 2025, с. 10). Або епіграф з іншою емоційною тональністю: «Коли б із якихось причин я таки мусив презентувати Марку Твену щось із написаного мною, то, напевно, це був би роман «Кохання, Дао і марципани». Серйозність цього твору неможливо збагнути без залучення почуття гумору» (Бернадська, 2025, с. 77).

Особливо хочеться сьогодні наголосити на актуальності роману В.Слапчука «Книга забуття». Власне, про це говорить і Н. Бернадська, адже саме у цьому творі відрефлексовано травматичний афганський досвід прозаїка, який уперто шукає відповідь на такі питання: для чого війна приходить у мирну домівку? Що є війна — ідеологічна пастка? Міф? Сакральне дійство? Чи безглуздя смертей? Таким чином автор відповідає і на питання, яке у нашому сьогоденні порушила Г. Улюра: писати війну чи писати про війну. Як засвідчує аналіз роману В. Слапчука, для нього важливо «підкреслити жахіття та антилюдяність будь-якої збройної сутички» (Бернадська, 2025, с. 49), і цей його особистий досвід дуже важливий, бо він правдивий, бо автор «дістав із себе» спогади із значної часової дистанції.

У монографії спостерігається певне змістове коло: якщо у назві є думка про виклики інтерпретації складної поетики романів В. Слапчука, то висновки означені як шлях до її осягнення. І це логічно, бо в них означено визначальні теми творів прозаїка (творчість, жінка, війна), широкий діапазон проблематики — від побутової, морально-етичної до екзистенційної та метафізичної, основні концепти художнього світу — дорога як шлях пошуку себе, дім як символ справжності буття людини, психологізм. Серед формальних ознак стилю авторка відзначає жанрове експериментаторство, ускладненість оповідних потоків, які часто творять наративні лабіринти, навіть пастки, для читача, пов'язані з нею іронічність, тотальність гри, поєднання двох дискурсів — прозового та поетичного, чіткість композиційного членування тексту. Водночас Н. Бернадська визначає і вектори наступних досліджень масиву оригінальної романістики

ISSN 2311-259X

В. Слапчука: жанрова природа творів, їхня полістилістика, поетика заголовка, функціональність інтертекстів, персонажна система, запозичення прийомів масової літератури, а також характеристики в контексті найпомітніших романних досягнень новітньої української літератури.

Lidia Kavun
Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky, Ukraine

“I CHOSE LITERATURE AS MY PROFESSION…”
Review of the monograph:
Bernadtska, N. (2025). Romanistyka Vasylia Slapchuka: Vyklyky interpretatsii [The novel studies of Vasyl Slapchuk: Challenges of interpretation] (Monohraf series). Akademiia.

Стаття надійшла до редколегії 25.08.2026
Прийнято до публікації 20.10.2026
Опубліковано 30.10.2026